

СТ А Н О В И Щ Е

От: доц.д-р Лилия Трендафилова Дамянова
Химикотехнологичен и металургичен университет-София
3.8. Икономика (иновационен мениджмънт)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност „Световно стопанство и МИО“ в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Камелия Драгомирова Бийдерман

Тема на дисертационния труд: **Развитието на единния пазар на биологични продукти в ЕС и неговото отражение върху българската икономика**

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 2629/26.09.2024 на Ректора на УНСС.

1. Информация за докторантката

Докторант Камелия Драгомирова Бийдерман се е обучавала по докторска програма към катедра „МИО и бизнес“ на УНСС по научна специалност „Световно стопанство и МИО“ съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 619/12.03.2020. Обучението е осъществено в редовна форма през периода 25.02.2020 до 25.02.2023, с прекъсване, удължение и отчисляване с право на защита.

Тя има бакалавърска степен по специалност МИО, придобита във Варненския свободен университет “Черноризец Храбър“- филиал София и магистърска степен по „Финансов мениджмънт“, придобита в Нов български университет – София.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е с общ обем от 190 страници и се състои от увод, три глави, заключение, библиографска справка и приложение. В изложението са включени 31 таблици и 22 фигури. Използвани са 123 литературни източника, разпределени в четири групи: монографии; статии, студии и доклади; нормативни документи; и интернет източници. 78 от тях са на български език, а 45 на немски и английски език.

Темата на дисертацията е актуална и дисертационна. В настояще време пазарът на биопродукти представлява важна съставна част от единния европейски пазар и неговото значение все повече нараства. Това се обуславя от

редица фактори: нарастващото замърсяване на околната среда, употребата на химически торове, пестициди и хербициди в земеделието, появата на ГМО продукти, употребата на хормони и антибиотици в животновъдството създават опасности за здравето на хората. Това предполага повишеното потребителско търсене на здравословни храни и други биопродукти. Същевременно научните изследвания в тази област са твърде малко, което обуславя необходимостта от настоящото изследване.

Предметът и обектът на изследването са точно и ясно определени. Авторът си поставя амбициозната *цел* „на базата на извършения теоретичен и емпиричен анализ да се разкрият неизползваните възможности за по-активното включване на българските производители и търговци в пазара на биологични продукти на ЕС, което ще доведе до подобряване условията на живот в аграрните райони на България, до повишаване на рентабилността на българското селско стопанство, до увеличаване на аграрния експорт и до други положителни икономически и социални ефекти за нашата страна“. Формулираните **9 изследователски задачи** са адекватни на поставената цел и водят до постигането ѝ.

Работната хипотеза е в пълно съответствие с целта на изследването. С нея се издига предположението, че „природните дадености създават добри предпоставки за развитие на биоземеделието у нас, но тези възможности не са напълно оползотворени поради ограниченото вътрешно търсене, породено от ниските средни доходи. В тези условия, за да се постигне ускорено развитие на биоземеделието, е необходимо българското производство на биологични продукти по-активно да се включи в единния европейски пазар чрез увеличаване на износа в останалите държави-членки на ЕС“. За доказването или отхвърлянето на тази хипотеза са формулирани 3 помощни хипотези.

Използваните **литературни източници** на български, немски и английски език са адекватно селектирани и са напълно достатъчни за провеждането на изследването.

Дисертацията е добре структурирана, главите са балансирани и структурата следва логиката на провеждане на изследването: в първа глава се изследва възникването и развитието на единния европейски пазар на биопродукти; във втора глава се анализира съвременното състояние на пазара на биопродукти в ЕС; а в трета глава се разглеждат въпросите за интегрирането на България в единния европейски пазар на биопродукти.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Проведеното изследване показва, че докторантката познава много добре материята, свързана с пазара на биологични продукти в ЕС и България и неговото регулиране, има аналитично мислене и творчески подход при решаване на проблемите.

По-важните резултати от проведеното изследване са свързани с: критичен анализ и експертна оценка на състоянието на европейската правна рамка в областта на биоземеделието и на сертифициращата система на ЕС и извод за това, че пазарът на биопродукти в ЕС е хомогенизиран от гледна точка на регулациите и сертификационните разпоредби; в резултат от анализа на динамиката на производството и динамиката на търговията с биопродукти в ЕС установяване на тенденция на почти постоянен растеж на глобалните продажби на биопродукти; изявяване на четири водещи конюнктурни фактора за състоянието на пазара на биопродукти в ЕС; извод за това, че пазарът на биопродукти в ЕС остава силно фрагментиран от гледна точка на обема на производството и потреблението и

посочване на причините за това; прогнозиране на потреблението на биопродукти чрез изчисляване на коефициенти на еластичност на търсенето от дохода; изследване на динамиката на потреблението на биопродукти в България и съставяне на прогноза по статистически метод и по метод на вариантно-продуктовата еквивалентност; установяване на тенденция за бавно, но стабилно увеличаване на потреблението на биопродукти у нас; чрез анализ на факторите, определящи търсенето на български биопродукти установяване на определящото значение на ниския размер на доходите на човек от населението; в резултат от проведено анкетно проучване установяване на възможностите за износ на български биопродукти в Германия.

Методологията на изследване включва богат инструментариум от качествени и количествени методи – сравнителен анализ, системен анализ, диагностичен анализ, синтез, статистически методи за прогнозиране, коефициенти на еластичност на търсенето от дохода, метод на вариантно-продуктовата еквивалентност, експертни оценки, анкетно проучване, исторически метод и др. Методите на изследване са подходящо подбрани и дават възможност за всеобхватно, задълбочено и детайлно изследване на проблема.

Поставените в началото на изследването задачи са изпълнени, целта на изследването е постигната и работната хипотеза се потвърждава.

Дисертационният труд е разработен на много добро научно равнище и има както теоретико-методологическа, така и практико-приложна ценност.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Изцяло приемам формулираните от докторантката научни и научно-приложни приноси, а именно:

- Критичен преглед на европейската правна рамка в областта на биоземеделieto;
- Задълбочен анализ на силните и слабите страни на сертифициращата система на ЕС в областта на биоземеделieto с посочване на рисковете, свързани с пропуските в тази система по отношение на възможностите за износ на български биопродукти;
- Установяване на важни тенденции в развитието на пазара на биопродукти в ЕС и у нас, свързани с кризата около пандемията Ковид-19 и мерките за нейното преодоляване;
- Чрез използването на коефициенти за подходяща еластичност установяване на точката на насищане на пазара на биопродукти в редица страни-членки на ЕС, вкл. и в България;
- В резултат от провеждането на анкетно проучване установяване на заинтересоваността на фирмите, опериращи на пазара на биологичните продукти в Германия относно осъществяване на внос на такива продукти, в това число от България;
- Разкриване на възможностите за по-активно развитие на някои перспективни направления на биопроизводството у нас, където съществува неизползван потенциал за износ.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

По темата на дисертацията са публикувани три самостоятелни доклада на международни научни конференции. Публикациите и в качествено, и в количествено отношение отговарят на изискванията на Правилника за условията и реда за

придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности. В тях са отразени основните резултати от проведените изследвания, свързани с тенденциите в динамиката на потреблението на биологични продукти в ЕС и отделни държави-членки през периода 2010-2018г.; въздействието на пандемията върху вътрешносъюзната търговия на ЕС с биологични продукти; и анализа на потреблението на биологични продукти в България и страните-членки на ЕС през периода 2019-2025 г.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 40 стр. и като структура и съдържание отговаря на изискванията за написване на автореферат. Той в синтезиран вид отразява съдържанието на дисертацията, методологията на проведените изследвания, основните резултати и изводи от проведените изследвания, научните и научно-приложните приноси.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

На места в дисертацията има някои изчислителни грешки, които обаче са несъществени и не намаляват ценността на проведеното изследване.

В допълнение към очертаните на стр.170 от дисертацията евентуални бъдещи направления на изследванията бих препоръчала на докторантката в количествените анализи в бъдеще да включи и изчисляването на коефициенти на еластичност на търсенето на биопродуктите от цените им; да се направи корелационен и регресионен анализ, като се изчислят коефициенти на корелация между потреблението на биопродукти и дохода, и между потреблението и цените им; на базата на многофакторен регресионен анализ на търсенето на биопродукти да се изследва влиянието на различните фактори. Препоръчвам също при правенето на прогнози по възможност да се използват по-дълги динамични редове, за да се избегне опасността от екстраполиране на евентуални краткосрочни отклонения от тренда.

8. Заключение

Дисертационният труд представлява едно завършено научно изследване, построено върху адекватна изследователска логика и изпълнено на много добро равнище, в което се съчетават теория и практика, количествен и качествен анализ. Той съдържа важни научни и научно-приложни приноси и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за неговото прилагане, както и на вътрешните нормативни документи на УНСС.

Това ми дава основания да предложа на уважаемите членове на Научното жури да присъдят на Камелия Драгомирова Бийдерман образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност „Световно стопанство и МИО“.

10.11.2024
София

Подпис:

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

OPINION

By: Assoc. Prof. PhD. Liliya Trendafilova Damyanova

University of Chemical Technology and Metallurgy-Sofia

3.8. Economics (Innovation Management)

Subject: dissertation work for awarding the educational and scientific degree "**Ph.D.**" in the scientific specialty "World economy and IER" at UNWE.

Author of the dissertation: Kamelia Dragomirova Biederman

Dissertation topic: **The development of the single market of organic products in the EU and its impact on the Bulgarian economy**

Reason for presenting the opinion: participation in the composition of the scientific jury for the defense of the dissertation according to Order No. 2629/26.09.2024 of the Rector of the UNWE.

1. Information about the Ph.D. student

Ph.D. student Kamelia Dragomirova Biederman was trained in a Ph.D. program at the Department of "IER and Business" of the UNWE in the scientific specialty "World Economy and IER" according to the Order of the Deputy Rector for Research and Development of the UNWE No. 619/12.03.2020. The training was carried out in regular from 25.02.2020 to 25.02.2023, with interruption, extension and deduction with right of defense.

She has a bachelor's degree in IER, acquired at Varna Free University "Chernorizets Hrabar" - Sofia branch, and a master's degree in "Financial Management" at New Bulgarian University - Sofia.

2. General characteristics of the presented dissertation work

The dissertation has 190 pages and consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a bibliographical reference and an appendix. The exhibition includes 31 tables and 22 figures. 123 literary sources were used, divided into four groups: monographs; articles, studies and reports; regulatory documents; and Internet sources. 78 of them are in Bulgarian, and 45 in German and English.

The topic of the dissertation is current and dissertation-able. Nowadays, the market for organic products is an important component of the single European market and its importance is growing more, and more. This is caused by several factors: the increasing pollution of the environment, the use of chemical fertilizers, pesticides and herbicides in agriculture, the emergence of GMO products, and the use of hormones and antibiotics in animal husbandry create dangers for human health. This presupposes the increased consumer demand for healthy foods and other organic products. At the same time, scientific research in this area is too few, which determines the need for the present study.

The subject and object of the research are precisely and clearly defined. The author sets himself the ambitious goal "based on the theoretical and empirical analysis carried out,

to reveal the unused opportunities for the more active inclusion of Bulgarian producers and traders in the market of organic products of the EU, which will lead to the improvement of living conditions in the agrarian regions of Bulgaria, to an increase in the profitability of Bulgarian agriculture, to an increase in agricultural exports and to other positive economic and social effects for our country". The formulated 9 research tasks are adequate to the set goal and lead to its achievement.

The literary sources in Bulgarian, German, and English, are adequately selected and are completely sufficient for conducting the research.

The dissertation is well structured, the chapters are balanced and the structure follows the logic of conducting the research: in the first chapter, the emergence and development of the single European market for organic products is investigated; in the second chapter, the current state of the organic products market in the EU is analyzed; and in the third chapter, the issues of Bulgaria's integration into the single European market of organic products are discussed.

3. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results

The research shows that the doctoral student knows the matter related to the market of biological products in the EU and Bulgaria and its regulation, and has analytical thinking and a creative approach to solving problems.

The more important results of the conducted research are related to: critical analysis and expert assessment of the state of the European legal framework in the field of organic agriculture and of the EU certification system and the conclusion that the market of organic products in the EU is homogenized from the point of view of regulations and the certification provisions; as a result of the analysis of the dynamics of production and the dynamics of trade in bioproducts in the EU, establishing a trend of almost constant growth in global sales of bioproducts; statement of four leading economic factors for the state of the organic products market in the EU; finding that the EU organic market remains highly fragmented in terms of volume of production and consumption and indicating the reasons for this; forecasting the consumption of bioproducts by calculating coefficients of elasticity of demand from income; study of the dynamics of the consumption of organic products in Bulgaria and preparation of a forecast by statistical method and by the variant-product equivalence method; establishment of a tendency for a slow but stable increase in the consumption of organic products in our country; by analyzing the factors determining the demand for Bulgarian organic products, establishing the determining importance of the low level of income per person of the population; as a result of a survey, establishing the possibilities for exporting Bulgarian organic products to Germany.

The research methodology includes a rich toolkit of qualitative and quantitative methods - comparative analysis, system analysis, diagnostic analysis, synthesis, statistical methods for forecasting, coefficients of elasticity of demand from income, method of variant-product equivalence, expert assessments, questionnaire survey, historical method etc. Research methods are appropriately selected and provide an opportunity for a comprehensive, in-depth, and detailed study of the problem.

The tasks set at the beginning of the research have been fulfilled, the purpose of the research has been achieved and the working hypothesis is confirmed.

The dissertation work was developed at a very good scientific level and has both theoretical-methodological and practical-applied value.

4. Evaluation of scientific and scientific-applied contributions

I fully accept the scientific and scientific-applied contributions formulated by the doctoral student, namely:

- Critical review of the European legal framework in the field of organic agriculture;
- An in-depth analysis of the strengths and weaknesses of the EU certification system in the field of organic agriculture with an indication of the risks associated with the gaps in this system regarding the opportunities for exporting Bulgarian organic products;
- Establishing important trends in the development of the organic products market in the EU and in our country, related to the crisis surrounding the Covid-19 pandemic and the measures to overcome it;
- Through the use of coefficients for income elasticity, establishing the saturation point of the organic products market in a number of EU member countries, incl. and in Bulgaria;
- As a result of conducting a survey, establishing the interest of the companies operating on the market of biological products in Germany regarding the import of such products, including from Bulgaria;
- Revealing the possibilities for more active development of some prospective areas of bio-production in our country, where there is unused potential for export.

5. Evaluation of dissertation publications

Three independent reports have been published on the subject of the dissertation at international scientific conferences. The publications, both qualitatively and quantitatively, meet the requirements of the Regulations on the terms and conditions for acquiring scientific degrees and holding academic positions. They reflect the main results of the conducted research related to trends in the dynamics of the consumption of organic products in the EU and individual member states during the period 2010-2018; the impact of the pandemic on intra-EU trade in organic products; and the analysis of the consumption of organic products in Bulgaria and the EU member states during the period 2019-2025.

6. Evaluation of the abstract

The abstract has 40 pages. In terms of structure and content meets the requirements for writing an abstract. In a synthesized form, it reflects the content of the dissertation, the methodology of the research, the main results and conclusions of the conducted research, and the scientific and scientific-applied contributions.

7. Criticisms, recommendations and questions

In the dissertation, there are some calculation errors. However, they are insignificant and do not reduce the value of the research.

In addition to the possible future directions of research outlined on page 170 of the dissertation, I would recommend that the doctoral student in the quantitative analysis in the future also include the calculation of elasticity coefficients of the demand for bioproducts from their prices; to make a correlation and regression analysis, calculating correlation coefficients between the consumption of bioproducts and income, and between consumption and their prices; based on a multifactorial regression analysis of the demand for bioproducts to investigate the influence of the various factors. I also recommend using longer time series when making forecasts if possible, to avoid the danger of extrapolating possible short-term deviations from the trend.

8. Conclusion

The dissertation is completed scientific research, built on adequate research logic and performed at a very good level, combining theory and practice, quantitative and qualitative analysis. It contains important scientific and scientific-applied contributions and meets the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria (ZRASRB) and the Regulations for its implementation, as well as the internal normative documents of the UNSS.

This provides me with grounds to propose to the esteemed members of the Scientific Committee to award Kameliya Dragomirova Biederman the educational and scientific degree "Ph.D." in Professional Field 3.8 Economics, scientific specialty "World Economy and IER".

10.11.2024
Sofia

Signature: